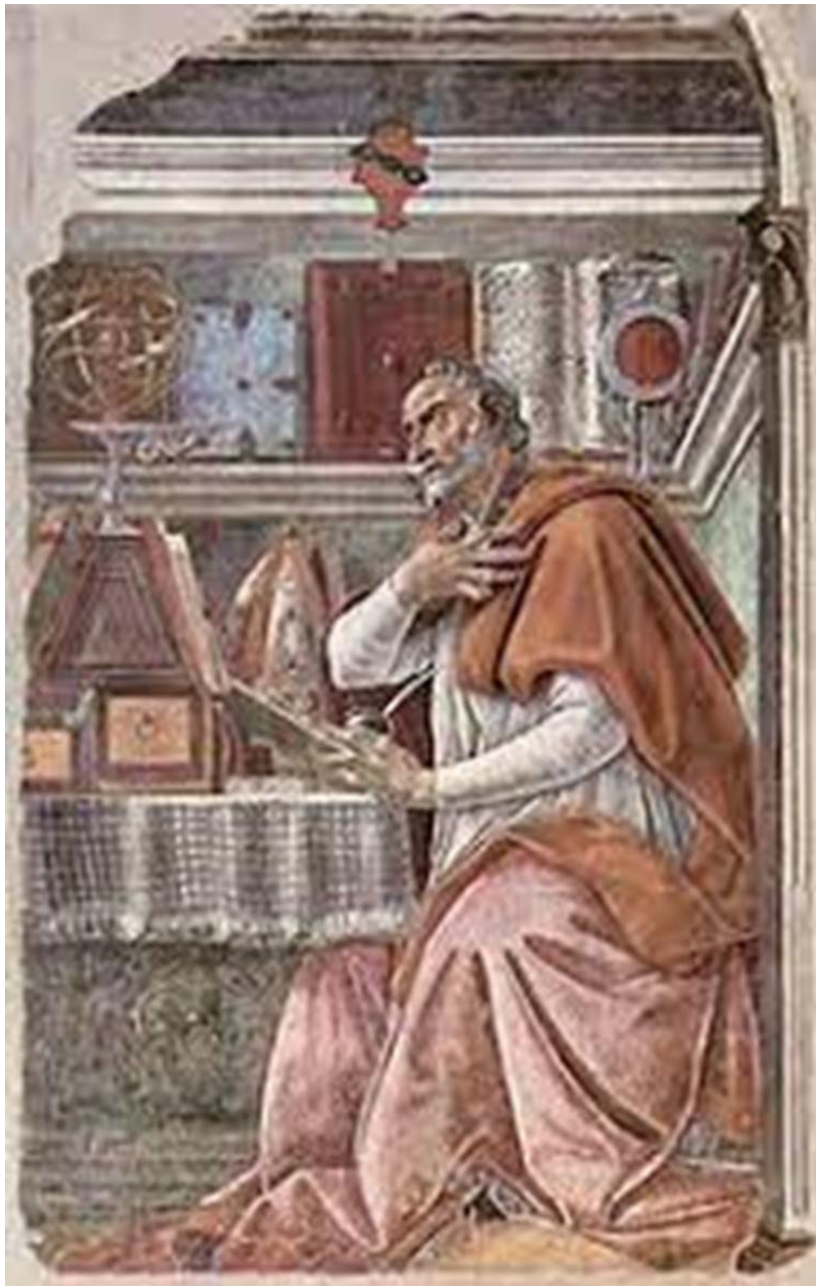

AUGUSTINUS:
HERRAMME
VUORISAARNA

Botticellin (1445 – 1510) fresko Ognissanti-kirkossa Firenzessä.

Augustinus (354–430) vaikutti voimakkaasti kristinuskon kehitykseen harhaoppeja vastaan. Hänen kirjallinen tuotantonsa on laajin antiikin ajalta käsittäen mm. 93 huomattavaa teosta.

AUGUSTINUS

HERRAMME VUORISAARNA

DE SERMONE DOMINI IN MONTE

**Secundum Matthaeum, libri duo,
scripti circiter anno Domini 394**

**Latinasta suomentanut, alaviitteillä varustanut ja kustantanut
Valtteri Olli**

Suomennoksen yhteistyössä tarkistanut Erkki Palmén

Ensimmäinen painos:
painatus 1989 TIETOTEHDAS Oy / WEILIN+GÖÖS, Espoo

Toinen painos

Helsinki 2025

Suomennoksen alkutekstit:

Aurelius Augustinus: DE SERMONE DOMINI IN MONTE

PL Patrologiae cursus completus, series Latina,
edit. J. P. Migne, Paris 1878–1890, vol. 34, 1229–1308;
CCL Corpus Christianorum, series Latina, Turnhout, 1954 s.,
vol. XXXV.

Ensimmäinen painos: ISBN 952-90058-6-5 nidotuille kirjoille

ISBN 952-90058-7-3 sidotuille kirjoille

Copyright © Valtteri Olli

Ladonta: TIETOEHDAS OY, Espoo

Painatus: Amer-yhtymä, WEILIN+GÖÖS, Espoo 1990

Kansi Mariet Mannfors

Toinen painos:

© 2025

Kustantaja: BoD · Books on Demand, Mannerheimintie 12 B, 00100 Helsinki,
bod@bod.fi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Friedensallee 273, 22763 Hampuri, Saksa

Kääntäjä, toimittaja: Valtteri Olli

Kirjastoluokka: 22.2

ISBN: 978-952-80-8443-3

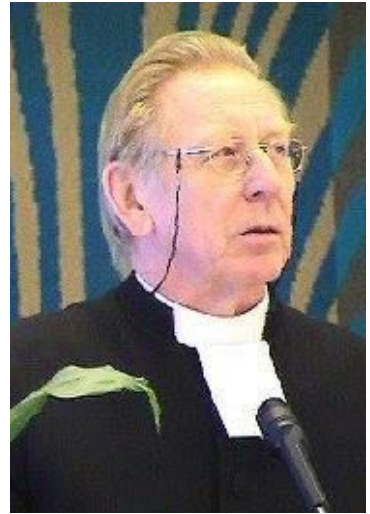
SAATESANA

Herramme Kristus sanoo Johanneksen mukaan: *”Pyhä Isä, pyhitä heidät totuudessa; sinun sanasi on totuus.”*

Augustinus, luotettavien kristillisten totuuksien hellittämisen etsijä, sanoo toisen pääteoksensa, Tunnustusten, alkusanoissa: ”Herraa ylistävät ne, jotka etsivät häntä. Sillä ne, jotka etsivät, ne löytävät, ja ne, jotka löytävät, ne ylistävät häntä. Minä tahdon etsiä Sinua, Herra, ja avukseni huutaa Sinua uskoen Sinuun, sillä Sinut on julistettu meille.”

Vuorisaarna on keskeisintä Jumalan Sanaa, Augustinus sen suurimpia opettajia historiassa, kuten kääntäjän esipuheessani (ss. VII–VIII) mainitaan. Näihin lähtökohtiin ja mainittuun esipuheeseeni viitaten suljen nöyrästi tämän työhöni ja opintoihini liittyvän suomennokseni Lukijan suosioon. Samalla kiitän kaikkia niitä henkilöitä ja tahoja – ketään erikseen mainitsematta –, jotka ovat antaneet tutkiskeltavakseni näin jalon teoksen ja käännöksen aikaansaamiseen tavalla tai toisella osallistuneet. Olkoon kuitenkin Jumalamme ja hänen ikuisesti pysyvä Sanansa aina ja ennen kaikkea kiitetty.

Kemissä 11.7.1989 Valtteri Olli

Toisen painoksen johdosta:

Olen ottanut uuden painoksen tästä teoksesta, korjaten vain havaitut kirjoitus- eli painovirheet muuttamatta mitenkään tekstiä. Myös sivujen numerointi on sama, siksi-kin, että viitataan muissa Augustinuksen suomennoksissani näihin Vuorisaarnan selityksen sivuihin, nimittäin kirjoissani: Kristillinen Opetus, De Doctrina Christiana, kuinka lukea ja opettaa Raamattua, I painos Nivala 2009, II painos BoD Helsinki 2020; Jumalan Valtio XI kirja, De civitate Dei XI, 1–34, Johdatus kristilliseen luomisuskoon ja kristinuskon historiaan, Helsinki 2020; Jumalan Valtio XII kirja, De civitate Dei XII, 1–28, Ihmisen luonnon laatu ja luominen Ilmoituksen ja filosofoiden mukaan, Helsinki 2022; ja Vuorisaarnaan viitataan myös julkaisemassani opin näytteessäni: Valtteri Olli, Kirkkoisä Augustinuksen syntikäsitys Confessiones-teoksessa, pro gradu -tutkielma dogmatikassa jälkitarkasteltuna, Nivala 2014. Tämä teokseni sisältää mm. luettelon Augustinuksen koko tuotannosta, ja käännöksiä hänen huomautuksistaan teoksistaan, sekä esittelyn eräistä historian merkkihenkilöstä Lutheriin asti, jotka ovat tutkineet Augustinusta ja hänen nojautuneet.

Nivalassa Augustuksen (>Augustinus) päivänä 7.1.2025
Valtteri Olli

LYHENTEET

8*	Sinaiticus, kreikkalainen manuskeli-käsikirjoitus pergamentille, n. v:lta 300 (British Museum), alkuperäiskappale. Sisältää myös suuren osan VT:a.
ACW	Ancient Christian Writers, kts. kirjallisuusluettelo, Jepson John.
B*	Vaticanus, kreikkalainen manuskeli-käsikirjoitus pergamentille, 300-luvun alusta Vatikaanin kirjasto), alkuperäiskappale. Sisältää sekä VT:n että UT:n.
CA	Confessio Augustana, Augsburgin Tunnustus
CCL	Corpus Christianorum, series Latina, Tornhout, 1954 s.
Deut.	Deuteronomium, 5. Mooseksen kirja
Ex.	Exodus, 2. Mooseksen kirja
etc.	et cetera = jne.
FC	The Fathers of the Church, kts. kirjallisuusluettelo: Kavanagh, Denis J etc.
FC, Sol. d.	Formula Concordiae, Solida declaration, Yksimielisyyden Ohje, Täydellinen selitys.
FC, Epit.	Formula Concordiae, Epitome, Yksimielisyyden Ohje, Lyhennetty yhteenveto
Gen.	Genesis, 1. Mooseksen kirja. [Muiden kuin viiden Mooseksen kirjan osalta Raamatun kirjan lyhennys viittaa kirjan suomenkieliseen nimeen, milloin se lyhennetään].
h.s.	hakusana (joista kirjaan lopussa on luettelo).
KO	Kristinoppi.
KR	Kirkkoraamattu, Pyhä Raamattu, VT v. 1933, UT v. 1938 pidettyjen yleisten kirkolliskokousten käyttöön ottamat suomennokset.
Lev.	Leviticus, 3. Mooseksen kirja.
LXX	Septuaginta.
Num.	Numeri, 4. Mooseksen kirja.
PL	Patrologiae cursus completus, series Latina, edit. J. P. Migne, Paris, 1878–1890.
PNF	The Nicene and <u>Post-Nicene Fathers</u> of the Christian Church, kts. kirjallisuusluettelo, Schaff, Philip etc.
Puol.	Augsburgin Tunnustusten (CA) Puolustus.
q.v.	quae vide, ”katso tätä”, viittaa mm. teoksen hakusanoihin (h.s.) ja muihin lähempiin selvityksiin.
s.	seuraava, so. mainitusta kohdasta eteenpäin, numeron edellä lähdeviittauksissa tarkoittaa kuitenkin ao. sivua. [Konsonantin toisto (esim. ss.) tarkoittaa monikkoa, sivuilla].
Snl.	Sananlaskut.
TRE	Teologische Realenzyklopadie Hrsg. von Gerhard Krause und Gerhard Müller, 1–, Berlin, 1976 s.

t.t. terminus technicus, tekninen termi, so. "fakki-" eli ammattisana, -termi.
WA Weimar Ausgabe, Martin Luthers Werke, Kritische Gesamtausgabe,
Weimar, 1883 s.

KÄÄNTÄJÄN ESIPUHE

*"Autuas se mies,
joka ei vaella jumalattomain neuvossa
eikä astu syntisten teitä eikä istu, kussa pilkkaaajat istuvat,
vaan rakastaa Herran lakia ja tutkistelee hänen lakiansa päivät ja yöt!
Hän on niin kuin istutettu puu vesiojain tykönä,
joka antaa hedelmänsä ajallaan ja jonka lehti ei lakastu." (Ps. 1:1–3).*

Myös Sinua, arvoisa lukija, on onniteltava valinnastasi. Olet ottanut käsiisi teoksen, jossa kirkkoisä Aurelius Augustinus selittää yksityiskohtaisesti ja asiantuntevasti Herramme Vuorisaarnaa, Pyhän Raamattumme keskeisintä jaksoa. Sen sisältämiin ikuisiin totuuksiin Sinulla nyt on tilaisuus syventyä länsimaisen kirkon suuren auktoriteetin opastamana.

Suomennoksessani olen pyrkinyt kaikinpuoliseen tarkkuuteen, jotta Augustinuksen ajatukset ja sanat välittyisivät mahdollisimman täsmällisessä muodossa. Sen ohella on tavoitteeni ollut kieliasu, joka olisi ymmärrettävää ja riittävän joustavaa nykysuomea soveltuakseen kaikille teoksesta kiinnostuneille luettavaksi.

Näiden tavoitteiden toteuttamisessa olen saanut arvokasta apua Jyväskylän yliopiston latinan kielen lehtorilta, FM Erkki Palménilta, joka tarkistaessaan suomennosta on monissa kohdin muokannut ilmaisujani täsmällisemmiksi ja sujuvammiksi. Hän on avustanut minua myös täydentämällä filologisella kritiikillään laatimiani alaviitteitä (esim. ind:ssä 6 sivulla 52 oleva rinnastus italian kieleen on hänen). Vastuu suomennoksen lopullisesta kieliasusta on kuitenkin ensisijaisesti minun.

Ajattelevan ja kriittisen lukijan tarpeita silmällä pitäen olen varustanut suomennokseni monenlaisella aineistolla.

Käännöstekstiä olen tarvittaessa täydentänyt hakasuluissa esittämilläni sanoilla, joilla latinan kielen luontaisen tiiviyn tai Augustinuksen tyylin elliptisyyden johdosta ei alkutekstissä ole suoranaista vastinetta. Käännökseen liittyvissä alaviitteissä on runsaasti alkutekstin lainauksia, joiden avulla latinantaitoinen voi seurata käännöksen tarkkuutta. Niissä tarkastellaan kulloinkin esillä olevaan asiaan liittyviä filologisia, eksegeettisiä, dogmaattisia ja historiallisia kysymyksiä sekä selvennetään käsitteitä aina kun ajatuksen kehittäminen tuntuu yllättävältä tai ongelmalliselta.

Tämän käännöksen pohjana olevan kahden tekstijulkaisun (Mignen editio, vol. 34, 1229–1308 ja CCL:n vol. XXXV) väliset lukutapaerot ilmoitetaan, samoin Augustinuksen käyttämä Raamatun vanhan latinannuksen (*Versio Vetus Latina*) poikkeavat lukutavat, joilla saattaa olla merkitystä sisällön ymmärtämisen kannalta (vrt. G. Mizzi, *Augustiniana* 4, 1954, 472–473, artikkelissa ”The Latin Text of Matt. V–VII in St. A’s De Sermone Domini in Monte”).

Milloin Augustinuksen käyttämä Raamatun teksti vaatii taustan kommentointia, annetaan myös kreikan- ja hebreankielisen alkutekstin vastaavat kohdat sekä niiden käännökset. Useissa vaikeaselkoisissa kohdissa esitetään vertailumateriaalina Lutherin käännöksiä tai siteerataan englantilaista klassista King James -versiota tai vuoden 1917 ruotsinkielistä Raamattua. Augustinuksen omat Raamatun sitaattit on aina varustettu viittauksella Pyhän Raamattumme asianomaisiin kohtiin. Itse Vuorisaarnan (Matt. V–VII) kohtia ei sen suhteellisen lyhyiden vuoksi ole ilmoitettu alaviitteissä, mutta hakemisto-osassa olevien Raamatun kohtien indeksien avulla on kuitenkin Vuorisaarnan jakeen selitys helppo löytää.

Hakemisto-osa sisältää toisaalta aakkoselliset hakusanat teoksessa esiintyviin asia-aiheisiin sanoihin, toisaalta teoksessa mainittuja henkilöitä ja kirjallisuutta koskevat indeksit. Jokaisen hakusanan, henkilön tai teoksen kohdalla viitataan sen sivun numeroon, jolla ao. sana tai nimi esiintyy. Myös kaikki Augustinuksen *Retractationes*-teoksen kohdat, joissa hän vähää ennen kuolemaansa tarkastelee Vuorisaarnan selitystään, sisältyy em. kirjallisuushakemistoon, samoin huomattavimmat yhtymäkohdat hänen tunnetuimpaan teokseensa, *Confessiones* (Tunnustuksia), jonka syntikäsitelmästä olen kirjoittanut teologisen oppinäytteeni. Edelleen, kun kolmessa englantilaisessa käännöksessä (PNF, ACW ja FC) mainitut viittaukset Augustinustutkimuksiin on nekin ilmoitettu käännökseen liittyvissä nooteissa, ne löytyvät ”Viittaukset kirjallisuuteen” -hakemiston avulla, mikä ilahduttanee tutkijoita.

Teoksen alkuun olen liittänyt käytetyistä lyhenteistä kertovan luettelon ohella Augustinuksen elämäkerran esittelyn.

Tämän kaiken vaivan lähtökohtana on ollut, että hengellisten ikuisten totuuksien vilpittömä etsijä voisi ammentaa syvistä ja puhtaista lähteistä ja kokea itse puolestaan Pyhän Sanan kirkkautta, siunauksia ja vahvistusta. Sitä ovat kokeneet paitsi lukemattomat Augustinusta ihailleet suuruudet – mm. Gregorius Suuri, Alkuin, Kaarle Suuri, Bernhard Clairvauxlainen, John Wycliff, Jan Hus, Martti Luther – myös monet aikamme ihmiset. Vielä nykyäänkin, jolloin Augustinuksen teosten ilmestymisestä on kulunut noin 1600 vuotta, siitä on esim. englantilaisella kielialueella julkaistu useita uusia käännöksiä. – Kemissä 11.7.1989 Valtteri Olli.

Toisen painoksen johdosta viitataan vain saatesanoihini sivulla IV.
Nivalassa 7.1.2025. Valtteri Olli

AURELIUS AUGUSTINUS 354 – 430 jKr.

Sanotaan, että Länsi on augustinolainen. Niinpä oppi-isämme Lutherkin oli augustinolaismunkki ja tietäen oman historiallisen merkityksensä reformaattorina sekä toisaalta Augustinuksen merkityksen Lännen johtajana pois myöhäisantiikin ajan harhauskomuksista ja filosofioista kristinuskoon hän saattoi sanoa itsestään Augustinukseen rinnastaen: ”Jumala on antanut minulle lahjoja enemmän kuin yhdellekään piispalle tuhanteen vuoteen.”

Mutta kuinka voimme myöntää Augustinukselle yleisesti näin huomattavan aseman? – Ennen kaikkea siksi, että sammumattomassa totuudenrakkaudessaan hän löysi ja johdatti kirkon moneen muuttumattomaan ja kuolemattomaan totuuteen, varsinkin perisyntioppiin ja sen ”vastakappaleeseen” armo-oppiin (pelastus on yksin armosta, sola gratia). Niinpä kirkko on kunnioittanut häntä myös nimityksellä ”armon opettaja”, Doctor Gratiae.

Kirkkomme Augsburgin Tunnustuksen artikkelit 2, 18 ja 19 ovat suoraan häneltä (opit perisyynnistä, vapaan tahdon vaikutusalaista ja synnin alkusyystä), ja käsiteltäessä uskon suhdetta hyviin tekoihin (20 artikla) vedotaan voimakkaasti Augustinukseen. Vanhurskautus (4. artikkelin aihe), jota sanotaan ”kirkon seisomisen ja kaatumisen kysymykseksi”, rakentuu suoraan näille totuuksille 1. ja 3. artiklojen aiheiden, eli jumalakäsityksemme, ohella. Augustinus antoi myös kristilliselle jumalakäsityksemme sen perustavan ja lopullisen muotonsa viimeistellessään opin Pyhästä Kolminaisuudesta.

Viimeksi mainitusta perususkonopistamme hän kirjoitti ”Kolminaisuudesta”-teoksen (De Trinitate vv. 399–419). Siinä hän viimeistelee sillä tavalla kristillisen jumalakäsityksemme, ettei sitä ole minkään suuren kirkkokunnan taholta lähdetty sittemmin parantelemaan. Siten Augustinus edustaa antiikin oppikehityksen päätepistettä ja superlatiivisia sekä ihmis- että jumalatuntemuksemme puolesta, niin että nämä tiedot jäsenyivät elimellisinä ja oleellisina osina hänen viimeistelemäänsä klassisen kristinopin kokonaisuuteen. Se puolestaan perustuu hänen syvälliseen Raamatun tuntemukseensa niin, etteivät hänen käsityksensä olleet vailla yhteyttä ympäröivään elävään elämään, vaan hänellä on mitä korkein aikansa kulttuurin ja sen kirjallisuuden tuntemus sekä tiivis vuorovaikutus aikansa ihmisiin ja vaikuttajiin. Niinpä hänen kokonaisnäkemyksensä kristinuskosta ei olekaan mikään yhteen teokseen kiteytetty ”summa”, vaan se ilmenee hänen käsitellessään mitä moninaisimpia kysymyksiä lukuisissa erillisissä teoksissaan ja kirkollisissa kokouksissa, saarnoissaan ja runsaassa kirjeenvaihdossaan. Hänen kirjallinen jäämistönsä on antiikin ajalta laajin.

Augustinuksen vaikutuskaudet

Hänellä oli aina, kuten sanotaan ”tuhat rautaa tullessa”, niin että esim. kirjoittaessaan toista pääteostaan, Tunnustuksia (397–401), hän samanaikaisesti kirjoitti ainakin 20 muuta merkittävää teosta sekä osallistui tärkeisiin kirkolliskokouksiin (joissa mm. määriteltiin lopullisesti Raamatun Kaanon) sekä kävi monen rintaman henkistä sotaa eri harhaoppeja vastaan. Kuitenkin tietyt kysymykset painottuvat hänen määrätuille vuosillensa ja toimintakausillensa. Ja hänen koko vaikutuskautensa osuu ajanjaksoon, jolloin erityisesti oppi Kristuksen persoonasta sai ratkaisunsa ja sen myötä koko kysymys siitä, miten Kristus liittyy Jumaluuteen eli oppi Pyhästä Kolminaisuudesta. Hänen antiareiolaisista teoksistaan huomattavin on mainittu De Trinitate -teos, jonka hän kirjoitti piispana vaikutuskautensa keskivaiheilla.

Augustinuksen viimeisintä ja kypsintä vaihetta leimaa mainittu synti–armo -oppi, joka muodostui taistelussa Pelagiusta vastaan. Tämä harhaoppinen katsoi, että ihminen olisi kykenevä uskomaan vapaasta tahdostaan Kristukseen sekä rakastamaan ja pelkäämään sydämestään Jumalaa. Ehkäpä huomattavin Augustinuksen mainittua kysymystä käsittelevä teos on ”Henki ja Kirjain” (De Spiritu et Littera). Se on vuodelta 412 ja on saatavissa myös suomennettuna (prof. J. Thurén, v:lta 1982).

Edellä sanottua kautta edelsi hänen elämäntyönsä vaihe, jossa muodostui klassinen kirkko- ja sakramenttioppi donatolaisia vastaan. Donatolaiset olivat hajoavan kulttuurikauden katkeroitunut, separatistinen liike, joka mm. katsoi, ettei piispaksi vihkimys eivätkä sakramentit olleet päteviä muutoin kuin heidän toimittaminaan. Liike toisaalta esiintyi pyhyyden vaipassa kehuen edellisen vuosisadan kirkon marttyyreita, toisaalta syyllistyi terrorismiin. Augustinus kirjoitti heitä vastaan vv. 394–420 useita teoksia, joista kirjassaan ”Petilianuksen kirjoja vastaan” (Contra Litteras Petiliani, [n.] v. 400) sakramenttien vaikutuksesta suhteessa arvollisuuteen ja virkaan. V. 411 hän osallistui 1.6. alkaneeseen oikeudenistuntoon donatolaista kirkkoa vastaan. Tämä tapahtui Augustinuksen itsensä keisari Honoriukselle tekemän vetoimuksen ja sitä seuranneiden tutkimuksien jälkeen. Tuomio donatolaista liikettä vastaan langetettiin keisarin delegaatin, Marcellinuksen, johdolla 9.6.411. Tästä kirkkotaistelusta on peräisin vaatimus – mikä tosin esiintyy useissakin yhteyksissä –, että kirkon tulee olla tietyin objektiivisin kriteerein, Raamatun Kaanonin ja apostolisen opetuksen eli Uskontunnustuksen mukaisesti, yleinen (kr. katolikos, yleinen), niin että myös sakramentit ovat tehoisat ja voimassa kenelle tahansa, joka niihin Raamatun järjestyksessä turvaa.

Tätä vaihetta edelsi kausi, jossa Augustinus kääntynytään manikeolaisuutta vastaan selvitti pahan alkuperän ja vastuullisuutemme synneistämme Jumalan edessä sekä selveni kristillistä jumalakäsitystämme.

Manikeolaiset olivat gnostinen lahko (salaiseen, todistamattomaan tietoon nojaava lahko), joka oli ympäröinyt kristillisiä sanontoja uusplatonismiin ja persialaisen Manin dualistisiin (sielun kaksinaiseksi jakaviin) oppeihin. Manikeolaisten mukaan ensinnäkin Jumalia on kaksi, hyvä ja paha, niin että hyvä Jumala käy kamppailua pahaa vastaan olematta siihen nähden suvereeni. Toiseksi ihmisen sielukin on dualistinen niin, että siinä on toisaalta Jumalan olemusta olevaa hyvää ja toisaalta tämä hyvä on sekoittunut pahan materian vangiksi, niin että paha on sielussa itsenäisesti olemassa. Sen vuoksi muka ihminen ei mahda sille mitään eikä ole sen teoista vastuussa. Augustinus kumosi järjestelmällisesti kaiken tämän puheillaan ja kirjoituksillaan, joista varhaisimmat viisi teosta ovat vv:ilta 388–392. Lakipistettä kysymyksessä edustaa kirja ”Manikeolaista Faustusta vastaan” v:lta 397. V. 405 rintama tällä suunnalla vaimeni.

Lisäksi Augustinus osoitti, että Jumalan Hengellä ja ihmisen hengellä onnellisimmassakin tapauksessa on se ero, mikä on luovalla Hengellä ja luodulla, muuttuvaisella hengellä. Edelleen hän osoitti, että paha ei ole itsenäisesti olevaa (substanssinomaista), vaan Jumalan luoman hyvän häviämistä ja poistumista, siis privatiivista. Sen vuoksi hänen oppiansa pahan alkuperästä tavataan nimittää latinalaisin sanoin ”privatio boni”, hyvästä vapautuminen tai hyvän riisto. Niinpä Augustinus osoitti pelagiolaisopin vastakohdaksi, että ihminen – vaikka on jumalallisissa asioissa voimaton – kyllä on sekä kykenevä että vastuullinen ulkonaista moraalia ja yhteiselämää koskevissa asioissa, jotka järjellä voidaan ymmärtää.

Ihminen voi esim. elinkeinoaan, avioliittoaan ja ihmissuhteitaan säätelevissä asioissa tehdä järkensä mukaisesti niin tai näin ollen teoistaan vastuullinen sekä yhteisölleen että Jumalalle. Hän voi vaikkapa sanoa pahan sanan tai olla sanomatta. Se ettei ihminen tahdo sydäimestään vain hyvää, on lankeemuksessa hankittu perusprivaatio (carentia iustitiae), sielullisten kykyjen puutos, sielun tahdon hajaannus ja sairaus, joka saattaa ihmisen haluamaan maallisia enemmän kuin totuutta, kohtuutta ja oikeutta sekä seuraamaan himojaan ohi totuuden (concupiscentia, desideria mala). Tämä riistää häneltä sielun korkeimmat arvot: viisauden eli jumalanpelon, kyvyn rakastaa Jumalaa ja lähimmäistä sydäimestään (oikeudenmukaisuuden, laupeuden ja uskollisuuden) sekä näiden mukana autuuden, rauhan ja onnellisen, iankaikkisen elämän.

Tässä tilassa ihminen nurinkurisesti yrittää ”käyttää hyväkseen” Jumalaa, ei noudattaakseen hänen tahtoaan, vaan noita em. halujaan ”nauttien” maailmasta sielulleen epäterveellisellä tavalla. Tällöin Jumalan luomista hyvyyksistä tulee vastoin Luojan tarkoitusta ikään kuin porton hinta, jolla sielu ostetaan käyttöön, jossa se turmeltuu. Ihmisen tulisi panna Luoja ja luotu oikeaan järjestykseen: ”nauttia” (frui) Jumalasta turvaamalla hänen laupeuteensa Kristuksen lahjassa ja ”käyttää hyväkseen” (uti) luomakuntaa Jumalan käskemällä tavalla, viisaudessa, kohtuullisuudessa ja kestävässä hyvissä asioissa (sapientia, continentia, perseverantia).

Augustinuksen varhaisin tuottoisa kausi muodostuu hänen v. 386 tapahtuneen kääntymyksensä jälkeisestä ajasta, jolloin hän etupäässä v. 389 mennessä kirjoitti filosofiseksi teoksiksi nimetyt kirjansa. Niissä hän vastustaa uuden akatemian skeptisyyttä ja välinpitämättömyyttä. Heidän mukaansa ehdotonta totuutta ei ole löydettävissä, vaan vain todennäköisyyksiä. Sen vuoksi jokaista vaihtoehtoa lopulta voitaisiin perustella yhtä hyvin. Viisas on tyynesti kaikkeen mukautuvainen. Augustinuksen mukaan taas sielun voima perustuu juuri siihen, että se on löytänyt totuuden. Totuus on löydettävissä ja omistettavissa ja siinä voidaan lujittua. Kuitenkin totuuden ylin kriteeri ei ole järki, koska orjuutetussa tilassaan maailmalliset asiat eli niistä nauttimisen halu sumentaa, vaihtelee ja sanelee sen totuudet. Totuuden ylin kriteeri on Jumalan sanan muuttumaton rakkaudenvaatimus, joka toteutetaan armosta. Tämän selvittämiseksi hän mainituissa filosofisissa kirjoissaan käsittelee Jumalan tuntemista, Jumalan järjestystä luonnossa, Raamatun arvovaltaa ja sen välttämättömyyttä sekä eri näkökulmia sielun toiminta-alasta ja sen -mahdollisuuksista. Näissä pohdintoissaan Augustinuksen yhteys eli reflektointi Raamattuun on jatkuvaa.

Varhaisimmat filosofiset teoksensa hän kirjoitti v. 386 ystävänsä Cassiciacum-nimisellä maatilalla, jossa hän äitinsä – erään kirkkohistorian hurskaimmista naisista, joka paljon kärsi ja rukoili – poikansa ja muutamien ystäviensä kanssa käy monia kristinuskon peruskysymyksiä selventäviä pohdintoja ennen 24.4.387 kirkkoisä Ambrosiuksen hänelle ja hänen pojalleen toimittamaa kastetta. Loput filosofisista ja varhaisista antimanikeolaisista kirjoistaan hän kirjoitti Milanosta, Roomasta ja Pohjois-Afrikan Carthagosta ja Thagastesta, kotikaupungistaan. Sinne hän palasi, kunnes tuli v. 391 vanhan pohjoisafrikkalaisen hallintokaupungin, Hippon, presbyteeriksi.

Arvostuksia

Ambrosiuksesta hän ei löytänyt vain ehyttä kristillistä persoonallisuutta, vaan myös taitavan ja selkeän Raamatun opettajan, mikä merkitsi hyvin paljon Augustinukselle, entisenä puhetaidon opettajana. Hänelle kuitenkin itse asia ja niiden sisältö olivat tärkeämpiä kuin niiden esitystapa tai historiallisgrammaattinen käsittely. Vastaavasti hän piti kristillisen totuuden käyttöä eli hyödyntämistä elävässä elämässä tärkeämpänä kuin kristillisen tiedon systematisointia ja varastoimista.

Merkittävimpiä kokemuksia

Kääntymyksessään hän kokee Jumalan tahdon ehdottomuuden Roomalaiskirjeen 13. luvun kahden viimeisen jakkeen mukaisesti. Paluumatkallaan Afrikkaan kuolee Ostiassa hänen rakas äitinsä ja Afrikassa sekä hänen lahjakas, 16-vuotias poikansa, jonka hän oli saanut 18-vuotiaana manikeolaisena opiskelijana, että hänen hyvä ystävänsä Nebridius. Jo aikaisemmin hän oli kokenut hyvin syvästi erään lapsuudenystävänsä kuoleman sekä manikeolaisuuden petollisuuden Raamatun selityksissään. Raamatun hän ihmeekseen samalla löysi ymmärrettävänä, jumalallisena viisautena.

Vuorisaarnan kirjoittamisen ajoittuminen

Presbyterikaudellaan aina vuoteen 395 asti, jolloin hän tulee Hippon piispaksi edeltäjänsä, Valeriuksen, jälkeen, hän kirjoittaa etupäässä antimanikeolaisia ja eksegeettisiä teoksia. Viimeksi mainituista varsinkin v. 394. Tällöin hän Genesistä ja Psalmeja aikaisemmin käsiteltyään kirjoittaa Vuorisaarnan selityksen Galatalais- ja Roomalaiskirjeiden selitysten ohella. Sillä hänen periaatteenaan on selvittää ensin pääkysymykset. Tämä periaate osaltaan selittäneekin sitä, että hän ehtii niin paljon. Saman vuoden teoksista on yksi vielä etiikankin alalta, valehtelemisestä (De Mendacio).

Nykyinen tutkimus ja jälkivaikutus

Nykyään tutkijat katsovat, että Augustinus saavutti sisäisen kypsyytensä keskeisessä synty–armo -opissa teoksessaan ”Eri kysymyksiä Simplicianukselle” (De Diversi Quaestionibus ad Simplicianum, v. 396). Näin esim. Alfred Schindler, TRE, IV, 672–674. Hän viittaa mainitun teoksen kohtaan 1,2,12, jossa Augustinus hänen mukaansa ensi kerran lausuu selvästi, että myös myöntymys Jumalan armokutsuun, hyvä tahto, on yksin Jumalan vaikutusta sanassaan. Vaikka itse kriteeri onkin oikea, voitaneen kysyä, eikö tämä käy ilmi jo monista varhaisemmistakin kirjoituksista ja lausunnoista.

Augustinuksen huomattavin kristinoppia puolustava (apologinen) teos, ”Jumalan Valtio” (De Civitate Dei, vv. 413–427), on ”Tunnustusten” ohella hänen toinen pääteoksensa, vm. vv. 397–401. ”Jumalan Valtiola” on ollut maailmanhistoriallinen

merkitys myös sen vaikutuksensa tähden, joka sillä sittemmin on ollut Kaarle Suureen. Teos käsittelee ns. kahden regimentin oppia eli kansalaisuutta valtiossa ja jäsenyyttä Kristuksen valtakunnassa uskon kautta. Teos oli vastaus pakanoille syytöksiin siitä, että kristillisyys olisi johtanut Rooman heikkenemiseen, niin että Alarik saattoi sen lopulta v. 410 valloittaa valtakunnan jakaannuttua v. 395. – ”Tunnustuksia”-teoksessaan Augustinus tekee selkoa siihenastisesta elämästään hyvin avoimesti eli rehellisesti, mutta aitoa kristillistä henkeä ja pyrkimystä Jumalan tahtoon osoittaen. Hänen ilmaisunsa ovat punnittuja, osoittavat erinomaista asian, hyvän maun sekä korkean proosatyylin hallintaa. Näistä syistä ”Tunnustuksia” on kristillisen kirjallisuuden vaikuttavimpia teoksia kautta aikain. Teoksen kolme viime kappaletta käsittelevät Raamatun ensimmäistä lukua.

Ennen kuolemaansa Augustinus osoitti perusteellisuutensa ja henkensä vilpittömyyden paitsi läpikäymällä 93 teoksen tuotantonsa myös kirjoittamalla sellaisista aiheista, joita juuri hän oli oikea mies selvittelemään, nimittäin ”Pyhien edeltämääräämyksestä” (*De Praedestinatione Sanctorum*), vv. 428–429) ja ”Kestävyys lahjasta” (*De Dono Perseverantiae*, vv. 428–429). Augustinuksen muu tuotanto, jossa on käytännön-jumaluusopillisia ja dogmaattisia teoksia, on hänen piispuuskaudeltaan. Se kesti aina hänen kuolemaansa, v. 430 asti.

Augustinuksen lausuntojen luotettavuus on tutkimuksissa testattu ja tunnustettu. Hänen elämäkertansa tunnetaan hyvin tarkkaan. Hänen ajattelustaan, opetuksestaan ja vaikutuksestaan eri aikakausiin, ajatussuuntiin, kysymyksiin ja henkilöihin on satoja jopa tuhansia tutkimuksia ja artikkeleita, joita jatkuvasti seurataan useissa aikakausi-kirjoissa eri yliopistoissa.

Eri kirkkokunnat, ajatussuunnat ja ihmiset ovat pyrkineet omimaan tämän länsimaisen kulttuurin isän ja ovat nähneet kukin hänet subjektiivisella tavallaan. Niinpä Dante arvosti häntä lohdullisena filosofina, Petrarca, renessanssin isä, näki hänessä uskovien joukossa johtavan maailman kieltäjän, mutta arvosti hänen teoksiaan. Humanisti Erasmus asetti Hieronymuksen Augustinuksen edelle. Hänen löytöjään ovat kunnioittaneet erittäin korkealle mm. Cassiodorus, Gregorius Suuri, Isidorus Sevilalainen, Beda, Alkuin, Kaarle Suuri, Anselm Canterburläinen, Bonaventura, Bernhard Clairvauxlainen, Hus, Wycliff ja Luther.

Vaikka Augustinuksen vaikutus yhteiskunnallisella alalla onkin syvä, niin varsinaisesti filosofian ja uskonnon aloilla hän on sivuuttamaton. Silti myös psykologia, kielitiede ja historia ovat saaneet osansa. Sillä toisaalta hän saavutti Raamatun tunte-

muksensa kautta syvällisen ihmistuntemuksen, toisaalta puhetaidon professorina ja piispana hänellä oli suvereeni latinan kielen ja kirjallisuuden tuntemus sekä monipuoliset ja merkittävät henkilösuhteet. Hänen kirjallinen jäämistönsä käsittää em. 93 sellaista teosta, jotka hän kävi läpi ennen kuolemaansa ”Jälkitarkasteluja”-teoksessaan (*Retractationes*, v. 426) ja n. 405 nykyisen kritiikin mukaan aitoina pidettävää saarnaa. Noin 30 saarnaa pidetään autenttisuudeltaan kyseenalaisena ja n. 317 on todettu epäperäisiksi. (On muutoin muistettava, että useat teokset, ennen muuta ”124 Tractatus in Johannes Evangelium” ja osin laaja Psalmien selityskokoelma, ovat saarnoja.) Kirjeitä on lisäksi säilynyt n. 270, joista mainittakoon kirjeenvaihto kirkkoisä Hieronymuksen kanssa tämän tehdessä paavi Damasiuksen määräyksestä käännöstä, joka sai nimekseen *Vulgata*.

Suomalainen Augustinus-harrastus

Suomeksi Augustinuksen tuotantoa on ennen nyt suomennettua Herramme Vuorisaarna **käännetty** tähän mennessä vain: G. Dahlberg, ”Aurelius Augustinon, Hippon entisen pisan, Käsikirja ja Kahdenkeskisiä puheita Jumalan kanssa”, Turussa 1861 (sis. mm. A:n varhaistuotannosta ”*Soliloquiorum animae ad Deum, liber unus*”, PL 40, 863–898); *Confessiones*, Tunnustukset, viimeksi Jyväskylässä v. 1981, em. Henki ja Kirjain, Juva. 1982, sekä 1985 toimitettu ”Pääsiäispuheita”-kirjanen, joka sisältää muutaman pääsiäisajan saarnan. Mainittakoon, että tilanne suurten kulttuurikielien kohdalla on oleellisesti toinen. – Suomalainen **Augustinus-tutkimus** puolestaan käsittää vain seuraavat varsinaiset työt: Erik Johanssonin (Kailan) aikakuvaus ”Augustinus ja hänen aikansa”, v. 1903; Y. A Wallinmaan Augustinus-tutkimusta käsittelevä ”Kirkkoisä Augustinuksen kääntymys”, v. 1929; kaksi viime sodan aikana tehtyä työtä Augustinuksen regimenttiopista: Lennart Pinomaan ”Jumalan valtakunta ja maallinen yhteisö A:n teoksessa *De Civitate Dei*”, ja Mikko Juvan ”Augustinuksen valtiokäsitys ja sen perusteet”, S. Vihman filologinen väitös ”A Study of the Phonology and Accidence of King Alfred’s Version of St. Augustine’s Soliloquies”, diss. Helsinki, 1964 (konekirj.), sekä tämän kääntäjän pro gradu -työ dogmatiikassa ”Kirkkoisä Augustinuksen syntikäsitys *Confessiones* -teoksessa”, Helsinki 1983.

[Huomautus edelliseen uuden painoksen johdosta: Ensimmäisen painoksen jälkeen, joka on v:lta 1989, on Augustinusta käännetty runsaasti suomeksi. Itsekin käänsin Kristillisen Opetuksen (*De Doctrina Christiana*), 2009, toinen painos 2020, BoD, Helsinki, sekä: ”Augustinus Jumalan Valtio XI kirja, *De Civitate Dei* XI 1–34, Johdatus kristilliseen luomiskukseen ja kristinuskon historiaan”, BoD Helsinki 2020; ja: ”Augustinus: Jumalan Valtio XII kirja, *De Civitate Dei* XII 1–28, Ihmisen luonnon laatu ja luominen Ilmoituksen ja filosofioiden mukaan”, BoD 2022 Helsinki. Edelleen, julkaisin v. 2014: ”V. Olli, Kirkkoisä Augustinuksen syntikäsitys *Confessiones*-teoksessa, pro gradu -tutkielma jälkitarkasteltuna.” Tähän liitin luettelon A:n koko tuotannosta ja mm. Augustinuksen omia kommentteja töistään käännettyinä latinasta.]

Ruotsalaisesta tutkimuksesta mainittakoon valaisevana ja yleistajuisena aika- ja henkilökuvausena Alf Ahlbergin ”Augustinus, den första moderna människan”. Muutoin viittaa saksalaiseen Carl Andresenin bibliografiaan v:lta 1973 ja englantilaiseen Peter Brownin bibliografiaan v:lta 1979.

Augustinuksen Herramme Vuorisaarnan selitys

Yli 1630 vuotta sitten, v. 394, ennen piispaksi vihkimistään, Augustinus – vanhan kirkon suurin ja vaikuttavin opettaja – paneutui syvällisesti Raamatun keskeisimmän sanoman analysoimiseen ja selittämiseen. Epäilemättä keskeisin näistä töistään on Vuorisaarnan tarkastelunsa. Onhan Herramme Vuorisaarna pyhän Raamatun eli Ilmoituksen yhteenveto, jolle autuaaksijulistukset muodostavat johdannon, ja Isä meidän -rukous puolestaan muodostaa Vuorisaarnan yhteenvedon.

Myös suomenkieliselle lukijalle avautui vuodesta 1989 alkaen ymmärrys tähän selitykseen, kun sain käännettyä tämän teoksen ensi painoksen. Nyt olen skannannut eli digitalisoinut suomennokseni tekstin sitä muuttamatta; ja laajensin teoksen sisällysluettelon tarkemmin sisältöön viittaavaksi. Kustannusyhtiö BoD:n kautta teos on nyt saatavilla edullisesti sekä elektronisesti että painettuna. Näin suomalaisetkin sukupolvet voivat vuorollaan tutustua tähän vuosituhannet eläneeseen ja kestäneeseen työhön, kuten suurten kulttuurikielten, kuten englannin-, saksan- ja romaanisten kielten lukijat.

Hakemisto-osa käsittää teoksen sisältöä, avainkäsitteitä ja vaiheita monipuolisesti valaisevat hakusanat, ja eri indeksit ovat henkilöistä, Raamatun kohdista ja kirjallisuudesta. Augustinuksen selityksiä selventävät liitetiedot lähteineen näkyvät vaivattomasti kunkin sivun alaviitteinä. Kirjan alussa mainitsen sekä Augustinuksen elämäkerran kiteytettynä että v. 1989 jälkeen muut latinasta kääntämäni ja BoD:n julkaisemat teokseni: Augustinuksen Kristillisen Opetuksen (De Doctrina Christiana) sisältäen liitteenä luettelon Augustinuksen käyttämistä tyylikeinoista), Jumalan Valtio XI ja XII kirjat (De Civitate Dei, osat XI ja XII); sekä julkaisemani oppinäytteeni: Valtteri Olli, Kirkkoisä Augustinuksen syntikäsitys Confessiones-teoksessa, pro gradu -tutkielma jälkitarkasteltuna. Tämä teos sisältää liitteenään myös luettelon Augustinuksen koko tuotannosta sekä luettelon eräistä historian merkkihenkilöistä Lutheriin asti, jotka ovat Augustinusta ihailleet.

Itse Raamatun pyhä sana tietenkin johdattaa, virkistää ja voimistaa vilpitöntä tutkiskelijaansa kaikkina aikoina. Vuorisaarnan arvokas selitys on siihen hyvä apu.

